**НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ**
**КАФЕДРА ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ**
**КАФЕДРА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я**
**КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

**«ЗАТВЕРДЖУЮ»**
Проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи,
професор Власенко О.М.
_____
« ____ » _____ 2026 року

# РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

# «ГІГІЄНІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕКОНОМІКА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»

**підготовки** другого (магістерського) рівня вищої освіти

**галузь знань** 22 «Охорона здоров'я»

**спеціальності** 222 «Медицина»

2026-2027 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «**Гігієнічна профілактика захворювань, організація та економіка охорони здоров'я**» для студентів за напрямом підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальностями 222 «Медицина», за очною (аудиторною) та дистанційною формами навчання.

Розробники модуля №1 «Гігієнічна профілактика захворювань»: д.мед.н., член-кореспондент НАМН України, професор В.Г.Бардов; д.мед.н., професор А.М.Антоненко; д.мед.н., професор А.А.Борисенко; д.мед.н., професор О.П.Вавріневич; д.мед.н., професор І.М.Пельо; к.мед.н., доцент Є.М.Анісімов; к.мед.н., доцент А.В.Благая; к.мед.н., доцент Т.І.Зінченко; к.мед.н., доцент М.В.Кондратюк; к.мед.н., доцент Н.В.Мережкіна, доктор філософії (PhD) О.О.Новохацька; к.мед.н., доцент П.В.Ставниченко; к.мед.н., доцент С.М.Ткаченко.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри гігієни та екології.
Протокол №1 від 26 серпня 2026 року.

Завідувач кафедри гігієни та екології,
член-кореспондент НАМН України,
професор В.Г.Бардов

Робочу програму схвалено на засіданні циклової методичної комісії з гігієнічних дисциплін.
Протокол №1 від 31 вересня 2026 року.

Голова циклової методичної комісії
з гігієнічних дисциплін,
член-кореспондент НАМН України,
професор В.Г.Бардов

**Опис навчальної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» (Модуль№1)**

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів – 2</td><td>Галузь знань<br><u>22 «Охорона здоров’я»</u></td><td colspan="2" rowspan="2"><u>Нормативна</u><br>(за вибором)</td></tr>
<tr><td>Напрям підготовки<br>Магістр</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td rowspan="4">Спеціальність<br><u>222 «Медицина»</u></td><td colspan="2">Рік підготовки</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів - 8</td><td colspan="2">6-й</td></tr>
<tr><td>Індивідуальне науково-дослідне завдання – рефрат (презентація)</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин – 60</td><td colspan="2">11-й - 12-й</td></tr>
<tr><td rowspan="11">Тижневих годин для денної форми навчання:<br>аудиторних – 45<br>самостійної роботи студента – 15</td><td rowspan="11">Освітньо-кваліфікаційний рівень<br>Магістр медицини</td><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td colspan="2">0 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td colspan="2">45 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td colspan="2">15 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання</td></tr>
<tr><td colspan="2">0 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю</td></tr>
<tr><td colspan="2">підсумковий контроль</td></tr>
</table>

## Модуль 1 «Загальні питання гігієнічної профілактики захворювань»

### Вступ

Навчальна програма з дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» складена відповідно до Стандарту вищої освіти України підготовки фахівців другого (магістерського) рівня галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальність 222 «Медицина» для студентів 6 курсу Навчально-наукового інституту медицини.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 60 годин 2,0 кредити ЄКТС.

### 1. Опис навчальної дисципліни (анотація)

Професійна підготовка спеціалістів різних медичних фахів не може бути якісною і ефективною без вивчення профілактичної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань». Знання гігієни для лікарів профілактичних та лікувальних профілів необхідні з ряду позицій, основними серед яких є:

1. Аналіз стану здоров'я населення чи окремих його контингентів у зв'язку з антропогенними та соціальними умовами життя та праці.
2. Сучасний діагноз захворювань, оскільки більше 80% збудників та причин захворювань (природні, побутові, соціальні, виробничі, етіологічні фактори та фактори ризику) знаходяться в навколишньому середовищі.
3. Первинна, вторинна і третинна профілактики захворювань, організація, проведення та контроль за проведенням профілактичних заходів.
4. Участь у роботі медичних соціально-експертних комісій (МСЕК), лікарсько-контрольних комісій (ЛКК), комісій лікарсько-трудової експертизи (ЛТЕК), медичних комісій військкоматів, інших лікарських комісій, завданням яких є вивчення, оцінка чи перевірка стану здоров'я.
5. Оцінка умов проживання в організованих колективах.
6. Аналіз важкості та напруженості професійної діяльності, призначення лікувально-профілактичного харчування, диспансерного обслуговування, санаторно-курортного лікування, реабілітації.
7. Вміння рекомендувати методи і засоби режиму дня, навчання, праці, особистої гігієни, режиму харчування, використання природних факторів та комплексу методів і засобів загартування організму.
8. Надання лікарських рекомендацій щодо використання методів і засобів профілактики інфекційних хвороб пов'язаних з наданням медичної допомоги.
9. Проведення санітарно-просвітницької роботи серед хворих, в організованих колективах та серед населення в цілому.

У зв'язку з вищенаведеним медична освіта повинна сприяти формуванню у лікарів різних медичних фахів клінічного та профілактичного (гігієнічного) мислення, розуміння ролі чинників навколишнього середовища та соціальних умов життя у виникненні порушень стану здоров'я та обгрунтуванню профілактичних заходів.

Медичне обслуговування організованих колективів та поява нових форм медичного обслуговування населення обумовлюють нагальну потребу в глибокому володінні знаннями гігієни, первинної, вторинної та третинної профілактики захворювань, досягти яких можна володінням умінь і навичками в гігієнічних дослідженнях.

**Предметом** вивчення навчальної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» є: гігієна – галузь медичних знань, наука про збереження та зміцнення громадського та індивідуального здоров'я шляхом здійснення профілактичних заходів; екологія – комплексна інтегральна наука, яка досліджує стан навколишнього середовища та закономірності його впливу на людину зокрема і суспільство загалом, а також особливості зворотних реакцій довкілля у відповідь на діяльність людства.

**Міждисциплінарні зв'язки:** дисципліна «Гігієнічна профілактика захворювань» має міждисциплінарні зв'язки з наступними дисциплінами: філософія, соціологія та медична соціологія, інформатика, етика, фізика, біологія, мікробіологія та вірусологія, медична та загальна хімія, біоорганічна та біологічна хімія, фізіологія, патологічна фізіологія, внутрішні хвороби, радіаційна медицина, медичне право, біоетика.

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Метою** викладання навчальної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» є: вивчення теоретичних основ профілактичної медицини, зокрема гігієни та екології, як наук, які є базисом профілактичної складової професійного світогляду фахівця напряму підготовки «Медицина», опанування студентами необхідних знань, умінь, дій, цільових завдань, навичок, які відповідають кінцевим цілям вивчення навчальної дисципліни відповідно до Стандарту вищої освіти України.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» є закладення теоретичних основ гігієни та екології, як наук (термінологія, закони, методи, принципи гігієнічного нормування, нормативно-методичне забезпечення застосування профілактичних заходів) та відпрацювання практичних навичок щодо профілактики захворювань інфекційного та неінфекційного походження у відповідності до основ чинного законодавства України; проведення запобіжного та поточного санітарного нагляду; опанування лабораторних методів дослідження (органолептичні, фізичні, хімічні, біологічні, бактеріологічні методи); використання сприятливих оздоровчих факторів навколишнього середовища для зміцнення здоров'я людини, загартування організму.

Перелік компетентностей випускника, формуванню яких сприяє вивчення дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» і її взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти в галузі знань 22 «Охорона здоров'я», сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті вищої освіти України другий (магістерський) рівень вищої освіти.

Згідно з вимогами Наказу МОН України №1197 від 08.11.2021 року «Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 222 медицина для другого (магістерського рівня вищої освіти» дисципліна «Гігієнічна профілактика захворювань» забезпечує набуття студентами компетентностей таких рівнів:

| | |
|---|---|
| **Інтегральна компетентність** | Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорона здоров'я або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. |
| **Загальні компетентності** | 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.<br>2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.<br>3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.<br>4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.<br>5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.<br>6. Здатність приймати обгрунтовані рішення.<br>7. Здатність працювати в команді.<br>8. Навички міжособистісної взаємодії.<br>9. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.<br>10. Здатність спілкуватись іноземною мовою.<br>11. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.<br>12. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.<br>13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.<br>14. Прагнення до збереження навколишнього середовища.<br>15. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). |
| **Спеціальні (фахові, предметні) компетентності** | 1. Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.<br>2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.<br>3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.<br>4. Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні та профілактиці захворювань.<br>5. Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні та профілактиці захворювань.<br>6. Здатність до визначення принципів та характеру лікування та профілактики захворювань.<br>7. Здатність до діагностування невідкладних станів.<br>8. Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги.<br>9. Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів.<br>10. Здатність до виконання медичних маніпуляцій.<br>11. Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності. |

| | |
|---|---|
| | 12. Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів.<br>13.Здатність до планування і проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб.<br>14.Здатність до проведення експертизи працездатності.<br>15.Здатність до ведення медичної документації, в тому числі електронних форм.<br>16. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.<br>17.Здатність до проведення аналізу діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.<br>18.Здатність до організації та інтеграції надання медичної допомоги населенню та проведення маркетингу медичних послуг.<br>19.Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення; обробки соціальної, економічної та медичної інформації.<br>20.Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.<br>21.Здатність управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів<br>22.Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері охорони здоров'я.<br>23. Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами.<br>24. Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів<br>25.Здатність здійснювати наукову та/або науково-педагогічну діяльність у сфері охорони здоров'я. |

# Матриця компетентностей

| № | Класифікація компетентностей за НРК | Знання | Уміння | Комунікація | Автономія та відповідальність |
|---|---|---|---|---|---|
| **Інтегральна компетентність** | | | | | |
| Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я, або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. | | | | | |
| **Загальні компетентності** | | | | | |
| 1. | Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу | Знати способи аналізу, синтезу та подальшого сучасного навчання | Вміти проводити аналіз інформації, приймати обґрунтовані рішення, вміти придбати сучасні знання | Встановлювати відповідні зв'язки для досягнення цілей | Нести відповідальність за своєчасне набуття сучасних знань |
| 2. | Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями | Знати сучасні тенденції розвитку галузі та аналізувати їх | Вміти проводити аналіз професійної інформації, приймати обґрунтовані рішення, набувати сучасні знання | Встановлювати відповідні зв'язки для досягнення цілей | Нести відповідальність за своєчасне набуття сучасних знань |
| 3. | Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях | Мати спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання | Вміти розв'язувати складні задачі і проблеми, які виникають у професійній діяльності | Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців та нефахівців | Відповідати за прийняття рішень у складних умовах |
| 4. | Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності | Мати глибокі знання із структури професійної діяльності | Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань | Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності | Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання |
| 5. | Здатність до адаптації та дії в новій ситуації | Знати види та способи адаптації, принципи дії в новій ситуації | Вміти застосовувати засоби саморегуляції, вміти | Встановлювати відповідні зв'язки для досягнення результату | Нести відповідальність за своєчасне використання |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | пристосовуватися до нових ситуацій (обставин) життя та діяльності | | методів саморегуляції |
| 6. | Здатність приймати обгрунтоване рішення | Знати тактики та стратегії спілкування, закони та способи комунікативної поведінки | Вміти приймати обгрунтоване рішення, обирати способи та стратегії спілкування для забезпечення ефективної командної роботи | Використовувати стратегії спілкування та навички міжособистісної взаємодії | Нести відповідальність за вибір та тактику способу комунікації |
| 7. | Здатність працювати в команді | Знати тактики та стратегії спілкування, закони та способи комунікативної поведінки | Вміти обирати способи та стратегії спілкування для забезпечення ефективної командної роботи | Використовувати стратегії спілкування | Нести відповідальність за вибір та тактику способу комунікації |
| 8. | Навички міжособистісної взаємодії | Знати закони та способи міжособистісної взаємодії | Вміти обирати способи та стратегії спілкування для міжособистісної взаємодії | Використовувати навички міжособистісної взаємодії | Нести відповідальність за вибір та тактику способу комунікації |
| 9. | Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово | Мати досконалі знання рідної мови | Вміти застосовувати знання державної мови, як усно так і письмово | Використовувати при фаховому та діловому спілкуванні та при підготовці документів державну мову | Нести відповідальність за вільне володіння державною мовою, за розвиток професійних знань |
| 10. | Здатність спілкуватись іноземною мовою | Мати базові знання іноземної мови | Вміти спілкуватись іноземною мовою | Використовувати іноземну мову у професійній діяльності | Нести відповідальність за розвиток професійних знань з використанням іноземної мови |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 11. | Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій | Мати глибокі знання в галузі інформаційних і комунікаційних технологій, що застосовуються у професійній діяльності | Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній галузі, що потребує оновлення та інтеграції знань | Використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності | Нести відповідальність за розвиток професійних знань та умінь |
| 12. | Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків | Знати обов'язки та шляхи виконання поставлених завдань | Вміти визначити мету та завдання, бути наполегливим та сумлінним при виконанні обов'язків | Встановлювати міжособистісні зв'язки для ефективного виконання завдань та обов'язків | Відповідати за якісне виконання поставлених завдань |
| 13. | Здатність діяти соціально відповідально та свідомо | Знати свої соціальні та громадські права та обов'язки | Формувати свою громадянську свідомість, вміти діяти відповідально до неї | Здатність донести свою громадську та соціальну позицію | Відповідати за свою громадянську позицію та діяльність |
| 14. | Прагнення до збереження навколишнього середовища | Знати проблеми збереження навколишнього середовища та шляхи його збереження | Вміти формувати вимоги до себе та оточуючих щодо збереження навколишнього середовища | Вносити пропозиції відповідним органам та установам щодо заходів до збереження та охорони навколишнього середовища | Нести відповідальність щодо виконання заходів збереження навколишнього середовища в рамках своєї компетенції |
| 15. | Здатність діяти на основі етичних міркувань | Знати основи етики та деонтології | Вміти застосовувати етичні та деонтологічні норми і принципи у професійній діяльності | Здатність донести до пацієнтів, членів їх родин, колег свою професійну позицію | Нести відповідальність щодо виконання етичних та деонтологічних норм і принципів у професійній діяльності |
| **Спеціальні (фахові, предметні) компетентності** | | | | | |
| 1. | Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та | Мати спеціалізовані знання про людину, її органи та | Вміти аналізувати результати лабораторних та | Формувати та донести до пацієнта та фахівців висновки щодо | Нести відповідальність за прийняття рішення щодо |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | інструментальних досліджень та оцінки їх результатів | системи, стандартні методики проведення лабораторних та інструментальних досліджень | інструментальних досліджень та на їх підставі оцінити інформацію щодо діагнозу хворого | необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень | оцінювання результатів лабораторних та інструментальних досліджень |
| 2. | Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювань | Мати спеціалізовані знання про людину, її органи та системи; етичні та юридичні норми; алгоритми та стандартні схеми визначення режиму праці та відпочинку при лікуванні, на підставі попереднього та клінічного діагнозу захворювання | Вміти визначати, на підставі попереднього та клінічного діагнозу, шляхом прийняття обгрунтованого рішення необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні захворювання | Формувати та донести до пацієнта та фахівців висновки щодо необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювання | Нести відповідальність за обгрунтованість призначення режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювання |
| 3. | Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні захворювань | Мати спеціалізовані знання про людину, її органи та системи; алгоритми та стандартні схеми призначення харчування при лікуванні захворювання | Вміти визначати, на підставі попереднього та клінічного діагнозу, характер харчування при лікуванні захворювання | Формувати та донести до пацієнта, фахівців висновки щодо харчування при лікуванні захворювання | Нести відповідальність за обгрунтованість визначення харчування при лікуванні захворювання |
| 4. | Здатність до діагностування невідкладних станів | Мати спеціалізовані знання про людину, її органи та системи; стандартні методики обстеження людини (вдома, на вулиці, у закладі охорони здоров'я) в умовах нестачі інформації | Вміти, в умовах нестачі інформації, використовуючи стандартні методики, шляхом прийняття обгрунтованого рішення оцінити стан людини та поставити діагноз | За будь-яких обставин, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм прийняти обгрунтоване рішення щодо оцінки стану людини, діагнозу та організації необхідних медичних | Нести відповідальність за своєчасність та ефективність медичних заходів щодо діагностування невідкладних станів |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | | заходів в залежності від стану; заповнити відповідні медичні документи | |
| 5. | Здатність до визначення тактики надання екстреної медичної допомоги | Знати законодавчу базу щодо надання екстреної медичної допомоги, зокрема закон України «Про екстрену медичну допомогу». Мати спеціалізовані знання про невідкладні стани людини; принципи надання екстреної медичної допомоги | Вміти визначити невідкладні стани; принципи та тактику надання екстреної медичної допомоги; провести організаційні та діагностичні заходи, спрямовані на рятування та збереження життя людини | Обгрунтовано формулювати та довести до пацієнта чи його законного представника необхідність надання невідкладної допомоги та отримати згоду на медичне втручання | Нести відповідальність за правильність визначення невідкладного стану, ступеню його важкості та тактики надання екстреної медичної допомоги |
| 6. | Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів | Знати етапи медичної евакуації в умовах надзвичайної ситуації, у т.ч. у польових умовах. Знати систему лікувально-евакуаційного забезпечення. Знати принципи організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів серед населення та військовослужбовців. Знати систему оповіщення населення в умовах надзвичайних | Вміти організувати та виконувати медичні заходи під час розгортання етапів медичної евакуації в умовах надзвичайних ситуації, у т.ч. у польових умовах | Встановлювати зв'язок з відповідними посадовими особами для забезпечення умов щодо виконання етапів медичної евакуації | Нести відповідальність за своєчасне та якісне виконання медичних обов'язків під час розгортання етапів медичної евакуації в умовах надзвичайної ситуації та воєнного стану |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | ситуацій. Знати методичні настанови щодо дій лікаря під час розгортання етапів медичної евакуації | | | |
| 7. | Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів | Знати систему санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів серед закріпленого контингенту населення. Знати принципи організації диспансеризації різних груп населення: здорових людей, що підлягають диспансерному нагляду (новонароджені, діти, підлітки, вагітні, представники професій, що мають проходити обов'язковий диспансерний огляд) та групи хворих. Знати показники оцінки організації та ефективності диспансеризації. Знати методичні підходи для оцінки стану навколишнього середовища та наявності чинників, які впливають на стан здоров'я населення в даних умовах. Знати принципи організації | Вміти формувати групи населення для проведення їх диспансеризації. Вміти скласти план диспансеризації різних груп. Мати навички щодо організації диспансеризації відповідних контингентів. Мати навички аналізу стану здоров'я груп населення за результатами диспансеризації та розробки медичних та профілактичних заходів. Мати навички щодо складання аналітичної довідки про стан здоров'я населення в залежності від чинників виробничого та навколишнього середовища. Вміти організувати пропаганду здорового способу життя, первинної профілактики захворювань та | На підставі результатів диспансеризації та аналізу стану здоров'я населення, стану виробничого та навколишнього середовища, знати принципи подання аналітичної інформації до місцевих органів управління та охорони здоров'я; керівників промислових підприємств, щодо проведення заходів ліквідації шкідливого впливу на здоров'я населення. Використовувати місцеву пресу для публікацій щодо заходів з питань укріплення здоров'я та поліпшення навколишнього середовища, використовувати радіо, телебачення, | Нести відповідальність за своєчасне та якісне проведення заходів з оцінки стану здоров'я населення, оздоровлення та покращення здоров'я певних контингентів, поліпшення навколишнього середовища, пропаганди здорового способу життя, первинну профілактику захворювань та травм |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | раціонального харчування, водопостачання, режиму діяльності та відпочинку, формування сприятливого виробничого середовища, первинної профілактики захворювань і травм; принципів і методів пропаганди здорового способу життя | травм населення | лекції та співбесіди | |
| 8. | Здатність до планування та проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб | Знати принципи та системи планування та проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб в типових умовах та в умовах епідемічного неблагополуччя на підставі результатів аналізу, даних обстеження осередку інфекційних хвороб. Знати методи виявлення та ранньої діагностики інфекційних хвороб, організації первинних протиепідемічних заходів в осередку інфекційних | Вміти на підставі епідеміологічного аналізу, використовуючи профілактичні та протиепідемічні методи, планувати заходи для запобігання розповсюдження інфекційних хвороб. Вміти організовувати проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб у закладі охорони здоров'я, серед закріпленого населення та у осередках інфекційних хвороб на підставі | Інформувати населення, керівників відповідних установ та підприємств щодо своєчасного проведення профілактичних та протиепідемічних заходів, щеплень тощо | Нести відповідальність за якісний аналіз показників інфекційної захворюваності населення, своєчасне проведення відповідних профілактичних та протиепідемічних заходів |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | хвороб. Знати профілактичні та протиепідемічні методи організації заходів щодо запобігання розповсюдження інфекційних хвороб | епідеміологічн ого аналізу за групами ризику, території ризику, часу та факторів ризику | | |
| 9. | Здатність до ведення медичної документації | Знати систему офіційного документообігу в професійній роботі лікаря, включаючи сучасні комп'ютерні інформаційні технології | Вміти визначати джерело та місце знаходження потрібної інформації в залежності від її типу. Вміти оброблять інформацію та проводити аналіз отриманої інформації | Отримувати необхідну інформацію з визначеного джерела та на підставі її аналізу формувати відповідні висновки | Нести відповідальніс ть за повноту та якість аналізу інформації та висновків на підставі її аналізу |
| 10. | Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення; обробки державної, соціальної, економічної та медичної інформації | Знати методи епідеміологічни х та медико-статистичних досліджень; вимоги до діагностичних тестів, що можуть бути застосовані для скринінгових досліджень; показники ризику та методики їх розрахунку. Знати стандартні методи, включаючи сучасні комп'ютерні інформаційні технології, обробки державної, соціальної та медичної інформації | Володіти стандартними методами описових, аналітичних, епідеміологічн их та медико-статистичних досліджень. Вміти оцінювати в динаміці та при співставленні з середньостатис тичними даними показники захворюваності , у тому числі хронічними неінфекцій-ними захворювання-ми, інвалідності, смертності, інтегральні показники | Формулювати висновки щодо стану здоров'я населення на підставі даних епідеміологічн их та медико-статистичних досліджень. Взаємодіяти з фахівцями інформаційно-аналітичних підрозділів щодо отримання даних про стан здоров'я населення. Формувати висновки на підставі аналізу та статистичної обробки отриманої інформації | Нести відповідальніс ть за обгрунтованіс ть висновків щодо стану здоров'я населення; якісне та своєчасне виконання статистичної обробки та аналізу отриманої інформації |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | здоров'я. Володіти методикою проведення скринінгу щодо виявлення важливих неінфекційних захворювань. Вміти розраховувати та оцінювати показники індивідуального та популяційного ризику виникнення та перебігу захворювань. Володіти методикою формування груп ризику. Вміти визначати джерело знаходження потрібної інформації в залежності від її типу; уміння проводити статистичну обробку матеріалу та аналіз отриманої інформації | | |
| 11. | Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції | Знати методи оцінки здоров'я населення; фактори навколишнього середовища, які негативно впливають на здоров'я населення; методи статистичного аналізу та | Вміти оцінити стан здоров'я населення, стан навколишнього середовища та негативні фактори впливу на здоров'я. Володіти методами статистичного та лабораторного | Формувати висновки щодо стану здоров'я населення, на підставі даних про зв'язок з факторами навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант та вносити | Нести відповідальність за своєчасні висновки щодо стану здоров'я населення на підставі даних негативного впливу факторів навколишнього середовища, соціально- |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | лабораторних досліджень, оцінки здоров'я певних контингентів, факторів навколишнього середовища та методи визначення зв'язку між ними; заходи профілактики негативного впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я населення. Знати соціально-економічні та біологічні детермінанти, які впливають на здоров'я населення; види та методи профілактики для попередження негативного впливу соціально-економічних факторів на здоров'я населення та його окремих груп. Знати принципи формувань груп ризику, території ризику, часу та факторів ризику | аналізу стану здоров'я різних груп населення. Вміти формувати профілактичні заходи на підставі даних про зв'язок між станом навколишнього середовища та станом здоров'я певних контингентів населення. Вміти розраховувати показники здоров'я населення. Вміти оцінювати зв'язок та вплив соціально-економічних та біологічних чинників на здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції. Вміти планувати профілактичні заходи для попередження негативного впливу соціально-економічних факторів на здоров'я населення та його окремих груп | пропозиції відповідним органам та установам щодо проведення профілактичних заходів. Взаємодіяти з фахівцями санітарно-гігієнічного профілю та керівниками підприємств, установ та відповідних відомств з питань охорони природи, навколишнього середовища | економічних та біологічних детермінант, за своєчасне внесення пропозицій щодо проведення відповідних профілактичних заходів |

1. **Програма навчальної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» (модуль №1)**

***Змістовий модуль 1. Загальні питання гігієнічної профілактики захворювань.***

*Конкретні цілі:*

- Трактувати поняття про гігієну як теоретичну основу профілактичної медицини.
- Пояснювати закони гігієни та вміти використовувати їх в практичній діяльності лікаря.
- Інтерпретувати принципи гігієнічного нормування, методи і засоби гігієнічних досліджень, їх використання у проведенні запобіжного і поточного санітарного нагляду в різних галузях народного господарства, лікувально-профілактичних та оздоровчих закладах.
- Трактувати основні поняття про біосферу, про фактори навколишнього середовища, їх вплив на організм та здоров'я населення та провідну роль соціальних умов.
- Аналізувати і використовувати в практичній лікарській діяльності сприятливі (оздоровчі) чинники навколишнього середовища (сонячної радіації, клімату, погоди, інших фізичних, хімічних, біологічних факторів та умов).
- Знати гігієнічні та клімато-погодні особливості аридних (сухих, жарких) та гумідних (надмірно вологих) умов, їх поширення у світі та на території України.
- Трактувати та оцінювати вплив окремих фізичних факторів (температура, вологість, атмосферний тиск, інсоляція, рух повітря, опади) на формування загальних параметрів аридних та гумідних кліматичних умов.
- Пояснювати та оцінювати вплив аридних і гумідних умов на різні аспекти життєдіяльності людини.
- Знати основи санітарного законодавства та нормативних документів, що регламентують діяльність у сфері охорони здоров'я за умов настання екстремальних кліматичних ситуацій (посуха, спека, повені, тропічні зливи).
- Аналізувати вихідні дані щодо кліматичних та мікрокліматичних умов і на їх основі складати комплекс гігієнічних заходів і рекомендацій, спрямованих на профілактику захворювань у регіонах з аридними та гумідними кліматичними особливостями.

**Тема 1. Методологічні та методичні основи гігієнічної профілактики захворювань.**

Значення знань гігієни для формування професійного мислення та практичної діяльності лікарів лікувального профілю.

Теоретичні основи гігієни, їх сутність, внесок вітчизняних вчених-гігієністів для їх наукового обґрунтування і практичного використання.

Поняття про методологію гігієни. Основи методології гігієнічної профілактики захворювань: загальнофілософські закони та категорії, їх використання в гігієні. Предметна методологія гігієнічної профілактики захворювань. Методи та методики гігієнічних досліджень, їх класифікація. Специфічні методи гігієнічних досліджень.

Методи вивчення стану навколишнього середовища і його гігієнічної оцінки. Методика якісного (концептуального) аналізу стану навколишнього середовища та "нормованого" прогнозування змін рівня здоров'я населення за станом забруднення атмосферного повітря, води, ґрунту. Методика кількісного аналізу стану навколишнього середовища.

Методи вивчення впливу навколишнього середовища на здоров`я людини. Здоров'я населення як інтегральний критерій оцінки стану навколиш¬нього середовища. Загальна схема вивчення впливу комплексу чинників навколишнього середовища на стан здоров'я населення. Загальна схема вивчення та оцінки взаємозв'язків чинників навколиш¬нього середовища та здоров'я населення.

**Тема 2. Гігієнічне значення сонячної радіації та використання її складових для профілактики захворювань людини та санації повітря, води і предметів.**

Гігієнічне значення ультрафіолетового випромінювання та використання його в медицині. Методи та прилади для визначення інтенсивності ультрафіолетової радіації. Біогенна та абіогенна дія ультрафіолетових променів. Поняття про еритемну та профілактичну дозу ультрафіолетового опромінення. Порушення здоров'я і захворювання, пов’язані з дефіцитом та надлишком ультрафіолетової радіації. Основні симптоми “сонячного голодування” та показання для профілактичного ультрафіолетового опромінення. Штучні джерела ультрафіолетового випромінювання та їх порівняльна гігієнічна характеристика. Використання природної та штучної ультрафіолетової радіації для первинної і вторинної профілактики різних захворювань в лікувально-профілактичних, дитячих закладах, на виробництві та санації повітря, води і предметів.

**Тема 3. Гігієнічна профілактика впливу клімату та погоди на здоров'я людини та популяції.**

Фізіологія терморегуляції та адаптації людини. Основи гігієни навколишнього середовища. Особливості впливу природних чинників навколишнього середовища на здоров'я населення. Методика медико-метеорологічного прогнозування. Методи профілактики (перманентної, сезонної, термінової) геліометеотропних реакцій у здорової та хворої людини при різних захворюваннях. Основи курортології. Медичні класифікації погоди. Загальні та прикладні медичні класифікації клімату. Профілактика кліматотропних реакцій. Структура і організація служби нагляду за кліматопогодними умовами та їх прогнозуванням.

Взаємовідношення екології та гігієни. Закони та методи екології. Екосистеми. Біосфера та її еволюція. Структура та функціонування екологічних систем. Біогеохімічні цикли. Підтримуюча здатність середовища і її зв’язок з

ростом популяції людей. Екологічні фактори та денатурована біосфера і їх дія на здоров'я людей. Екологічно залежні захворювання населення. Методика прогнозування та методи профілактики екологічно обумовлених загострень хвороб. Сучасні проблеми та завдання охорони навколишнього середовища.

**Тема 4. Гігієнічна профілактика захворювань, обумовлених несприятливим впливом аридних і гумідних умов.**

Гігієнічні та кліматo-погодні особливості аридних (сухих, жарких) і гумідних (надмірно вологих) регіонів світу та України. Фізичні фактори, що формують аридні та гумідні умови (температура, вологість, атмосферний тиск, рух повітря, інсоляція, опади) та їх вплив на мікроклімат середовища. Особливості впливу аридних та гумідних умов на життєдіяльність людини: фізіологія терморегуляції, адаптаційні можливості, водно-сольовий баланс, харчування, працездатність, загострення хронічних захворювань, ризик розвитку інфекційної та неінфекційної патології.

Санітарне законодавство та нормативні документи, що регламентують умови праці й охорони здоров'я населення в регіонах з несприятливим кліматом, включаючи попередження теплових уражень, зневоднення, наслідків надмірної вологості. Методи профілактики захворювань, обумовлених дією аридних і гумідних умов: організація праці та відпочинку; санітарно-гігієнічні та мікрокліматичні заходи; раціональне харчування та водопостачання; використання засобів індивідуального захисту; профілактика грибкових уражень приміщень у гумідних умовах.

Методика аналізу вихідних даних щодо кліматo-погодних умов, оцінка їхнього впливу на здоров'я населення, розробка комплексу гігієнічних заходів і рекомендацій. Сучасні проблеми гігієни та охорони здоров'я в умовах глобальних кліматичних змін: посухи, повені, зміщення кліматичних зон, ризики для здоров'я населення.

***Змістовий модуль 2. Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю атмосферного повітря, води та ґрунту.***

*Конкретні цілі:*

- Аналізувати гігієнічне, фізіологічне та епідеміологічне значення води, її роль у виникненні ендемічних та поширенні інфекційних захворювань та гельмінтозів з водним механізмом передачі збудників.
- Інтерпретувати органолептичні, хімічні і бактеріологічні показники якості води різних джерел.
- Описувати системи водопостачання населених місць. Визначати та оцінювати види покращання якості води – знезараження, знешкодження, очистку (освітлення), опріснення, дезактивацію та інші (спеціальні) види обробки води.
- Інтерпретувати гігієнічне значення ґрунту.
- Планувати і проводити профілактичні заходи по санітарній охороні ґрунту, з метою профілактики захворювань.

- Описувати та пояснювати особливості збору, видалення та знешкодження відходів з лікувально-профілактичних, закладів (стічних вод, відходів хірургічних, інфекційних відділень) та оздоровчих закладів.

**Тема 1. Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю атмосферного повітря та повітря закритих приміщень.**

Оцінка якості атмосферного повітря та методика визначення показників ризику і впливу забруднювачів атмосфери на здоров'я населення. Основні забруднювачі атмосфери в умовах населених пунктів. Система заходів з профілактики забруднення атмосфери. Принципи гігієнічного нормування забруднювачів атмосфери. Гігієнічне нормування забруднюючих речовин в атмосферному повітрі. Вплив атмосферних забруднень на здоров'я населення. Методика визначення впливу якості атмосфери на стан громадського здоров'я. Житло як фактор формування індивідуального здоров'я. Основні гігієнічно значущі фактори житла та їх гігієнічна оцінка. Методи інструментального дослідження основних показників житлового середовища. Профілактика захворювань, обумовлених побутовими факторами

**Тема 2. Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю води та ґрунту.**

Гігієнічні показники та нормативи якості питної води (фізичні, органолептичні, хімічний склад) та показники забруднення (хімічні, бактеріологічні – прямі та опосередковані), їх наукове обґрунтування. Поняття і характеристика централізованих (господарсько-питний водопровід) та децентралізованих (колодязі, каптажі) систем водопостачання. Гігієнічна характеристика загальноприйнятих та спеціальних методів поліпшення якості води, технічних засобів їх здійснення на головних спорудах водопроводів при централізованих системах водопостачання. Обсяг заходів по санітарному нагляду за експлуатацією головних споруд водопроводу (окремих його елементів та водопровідної мережі), колодязів, каптажів.

Гігієнічна оцінка різних видів ґрунтів. Геохімічна, геоендемічна характеристика ґрунтів. Джерела забруднення ґрунту в сучасних умовах індустріалізації та хімізації народного господарства. Вплив забруднення ґрунту на здоров`я і санітарні умови життя населення. Роль ґрунту у виникненні та розповсюдженні інфекційних захворювань (анаеробних інфекцій) та інвазій. Грунт і захворювання неінфекційної етіології. Процеси та показники самоочищення ґрунту. Оцінка санітарного стану ґрунту за хімічними і біологічними показниками. Теоретичні основи і методика гігієнічного нормування - гранично допустимих концентрацій вмісту шкідливих хімічних речовин у ґрунті.

Принципи очищення населених місць. Системи та споруди для тимчасового зберігання, видалення, знешкодження та утилізації твердих і рідких відходів побутового та виробничого походження. Рідкі відходи, їх класифікація та санітарно-епідемічне значення. Каналізування населених місць, його значення в профілактиці інфекційних захворювань. Вплив каналізування населених місць на санітарний стан ґрунту і умови проживання населення. Загальна схема та споруди для очистки побутових стічних вод. Очистка стічних вод та санітарна

охорона водойм. Наукові основи охорони відкритих водойм. Поняття про малу каналізацію та умови її використання. Особливості збору, тимчасового зберігання, видалення та знешкодження відходів з лікувально-профілактичних закладів (стічних вод, відходів хірургічних, інфекційних та інших відділень).

***Змістовий модуль 3. Гігієнічна профілактика захворювань в лікувально-профілактичних закладах.***

*Конкретні цілі:*

- Аналізувати законодавчі та нормативно-методичні документи, що регламентують вимоги до розташування, планування та експлуатації лікувально-профілактичних закладів.
- Визначати та оцінювати відповідність ситуаційних і генеральних планів проектованих закладів охорони здоров'я санітарно-гігієнічним вимогам (зонування, забудова, озеленення, орієнтація будівель).
- Інтерпретувати гігієнічні нормативи площі, кубатури, благоустрою та функціонального призначення лікарняних приміщень за будівельними планами та розрізами.
- Описувати сучасні концепції інфекційних хвороб, пов'язаних із наданням медичної допомоги (ІПНМД), та пояснювати їх особливості виникнення й поширення.
- Пояснювати гігієнічні вимоги до планування та функціонування лікувально-профілактичних закладів для профілактики ІПНМД.
- Планувати та реалізовувати заходи з локалізації ІПНМД у стаціонарах різного медичного профілю.
- Застосовувати засоби індивідуального захисту під час здійснення медичної практики та пояснювати принципи особистої гігієни медичного персоналу і хворих (гігієна рук, використання медичних масок).
- Інтерпретувати епідеміологію, джерела збудників, фактори і шляхи передачі інфекційних хвороб, пов'язаних з наданням медичної допомоги.
- Планувати та впроваджувати профілактичні заходи щодо внутрішньолікарняних інфекцій.
- Організовувати та контролювати санітарно-протиепідемічний режим у лікувально-профілактичних закладах.
- Оцінювати ефективність регулярної санації повітряного середовища та забезпечення оптимального мікроклімату у приміщеннях закладів охорони здоров'я.

**Тема 1. Гігієнічні аспекти планування та експлуатації закладів охорони здоров'я.**

Основні законодавчі та нормативно-методичні матеріалами що регламентують вимоги до розташування та планування лікувально-профілактичних закладів.Основні санітарно-гігієнічні вимоги до планування та режиму експлуатації лікувально-профілактичних закладів і відділень терапевтичного, хірургічного, інфекційного профілю та спеціалізованих відділень.

Визначення і оцінка за будівельними кресленнями ситуаційного та генерального планів розміщення та зонування території проектованих лікувально-профілактичних закладів з урахуванням оточуючих земельну ділянку об'єктів та "рози вітрів", відповідність нормативам відсотку забудови, озеленення, орієнтацію будівель.Визначення і оцінка за планами та розрізами будівель відповідність гігієнічним нормативам площі, кубатури, санітарного благоустрою лікарняних приміщень, їх відповідності функціональному призначенню.

**Тема 2. Гігієнічна профілактика інфекційних хвороб, пов'язаних з наданням медичної допомоги.**

Сучасні концепції виявлення інфекційних хвороб пов'язаних з наданням медичної допомоги (ІПНМД).Особливості виникнення ІПНМД.Основні гігієнічні вимоги до лікувально-профілактичних закладів у профілактиці ІПНМД. Заходи по локалізації ІПНМД в стаціонарах різного медичного профілю.Засоби захисту під час здійснення медичної практики персоналом лікувально-профілактичних закладів.

**Тема 3. Гігієнічна профілактика внутрішньо-лікарняних інфекцій.**

Інфекційні хвороби, пов'язані з наданням медичної допомоги в закладах охорони здоров'я, які надають медичну допомогу в стаціонарних умовах. Сучасні підходи.

Інфекційні хвороби, пов'язані з наданням медичної допомоги в закладах охорони здоров'я, епідеміологія, джерела збудників, фактори та шляхи передачі збудників.Профілактика внутрішньолікарняних інфекцій.

Санітарно-протиепідемічний режим – гігієнічна основа профілактики інфекційних хвороб, пов'язаних з наданням медичної допомоги в закладах охорони здоров'я. Особиста гігієна медичного персоналу та хворих - медична маска та гігієна рук медичного працівника.

Регулярна санація повітряного середовища лікувально-профілактичних закладів та її контроль. Забезпечення оптимального мікроклімату лікувально-профілактичних закладів та його контроль.

***Змістовий модуль 4. Гігієнічна профілактика захворювань в харчуванні населення.***

*Конкретні цілі:*

- Інтерпретувати значення раціонального харчування для нормального росту, фізичного розвитку, збереження і зміцнення здоров'я, забезпечення активного довголіття людини.
- Пояснювати функції окремих харчових нутрієнтів (білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних солей, мікроелементів, смакових речовин).
- Планувати організацію профілактичних заходів щодо запобігання виникнення і розповсюдження інфекційних захворювань з аліментарним механізмом передачі, біогельмінтозів та геогельмінтозів, харчових отруєнь.

- Обґрунтовувати значення дотримання умов раціонального харчування (його кількісної та якісної повноцінності, дотримання режиму харчування, відповідності якості продуктів і страв ферментним можливостям травної системи індивіда, безпечності в токсикологічному і епідемічному відношенні) у збереженні та зміцненні здоров'я.
- Обґрунтовувати і планувати організацію різним категоріям населення і окремим особам дієтичне та лікувально-профілактичне харчування.
- Планувати організацію санітарного обстеження харчоблоків лікарень, оздоровчих закладів, відбір проб продуктів і блюд для лабораторних аналізів, оцінювати їх результати.

**Тема 1. Харчування в профілактичній медицині. Організація харчування в лікувально-профілактичних закладах та на промислових підприємствах як основа гігієнічної профілактики захворювань.**

Функції їжі та чинники, що їх забезпечують. Теорії та концепції харчування. Значення у харчуванні нутрієнтного складу раціонів харчування (білків, жирів, вуглеводів, вітамінів та мінеральних елементів). Основні гігієнічні вимоги до побудови харчового раціону людини. Розрахунок енергетичних витрат і енергетичної цінності їжі. Гігієнічна характеристика продуктового набору, хімічного складу і енергетичної цінності лікувально-профілактичного та лікувального (дієтичного) харчування.

**Тема 2. Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням як основа гігієнічної профілактики захворювань.**

Патогенетичні принципи побудови дієтотерапевтичного харчування. Класифікація продуктів дієтичного призначення. Перелік основних дієт для хворих в лікувально-профілактичних закладах. Принципи організації дієтичного (лікувального) харчування в лікарнях та санаторно-курортних закладах. Санітарно-гігієнічний контроль за організацією дієтичного харчування в системі лікувального харчування в лікувально-профілактичних закладах.

## ***Змістовий модуль 5. Гігієнічна профілактика захворювань дітей та підлітків.***

*Конкретні цілі:*

- Визначати фактори та умови навколишнього середовища, що впливають на формування здоров'я дітей і підлітків.
- Диференціювати основні критерії здоров'я дітей і підлітків та володіти методами комплексної оцінки стану здоров'я дітей і підлітків.
- Засвоїти та використовувати методики гігієнічної оцінки фізичного розвитку дітей і підлітків та організованих дитячих колективів.
- Використовувати позитивні фактори довкілля як оздоровчі чинники та запобігати негативному впливу середовища на стан здоров'я, фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток дітей і підлітків.
- Вміти застосовувати організаційні заходи навчального і виховного процесу в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах різного типу для збереження та зміцнення здоров'я дітей і підлітків.

- Пояснювати гігієнічні особливості планування та експлуатації дошкільних і шкільних будівель, а також окремих їх приміщень (класи, кабінети, майстерні тощо) для забезпечення належних умов перебування учнів.
- Знати та використовувати у лікарській практиці санітарне законодавство у галузі гігієни дітей і підлітків.

**Тема 1. Гігієнічна профілактика захворювань дітей та підлітків.**

Провідні чинники навколишнього середовища та соціальні умови життя, що впливають на здоров'я дітей і підлітків.Основні закономірності росту і розвитку та особливості морфофункціонального стану дитячого та підліткового організму.Методи оцінки стану здоров'я та фізичного розвитку дітей і підлітків та критерії їх розподілу на групи здоров'я. Визначення груп здоров'я, соматометричних, соматоскопічних та фізіометричних показників фізичного розвитку дітей і підлітків. Оцінка фізичного розвитку дітей і підлітків.

Особливості основних факторів та умов навколишнього середовища і навчально-виховного процесу, що впливають на здоров'я дітей і підлітків. Захворювання, які зумовлені дією чинників навколишнього середовища і навчально-виховного процесу. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки і будівлі навчальних установ та закладів, до планування і санітарно-технічного благоустрою (мікрокліматичні параметри, освітлення, вентиляція, водопостачання тощо) навчального кабінету та шкільного класу. Гігієнічні вимоги до конструкції та параметрів навчальних меблів, забезпечення оптимальної з фізіологічної точки зору посадки учнів. Профілактичні рекомендації щодо покращання організації навчально-виховного процесу в школі та санітарно-гігієнічних умов перебування учнів у навчальному закладі.

***Змістовий модуль 6. Гігієнічна профілактика захворювань в гігієні праці.***

*Конкретні цілі:*

- Інтерпретувати поняття „робота, праця" з фізичної, фізіологічної, соціальної точок зору.
- Пояснювати фізіологічні зміни в організмі, що виникають в процесі фізичної та розумової праці з метою попередження і запобігання передчасної втоми, попередження перевтоми та виникнення порушень у стані здоров'я працюючих.
- Пояснювати основи профілактичних заходів щодо усунення вимушеного положення тіла, перенапруження окремих органів і систем, монотонності праці, її важкості і напруженості і пов'язаних з ними патологічних станів.
- Описувати профілактичні заходи щодо негативного впливу шкідливих і небезпечних факторів і виробничого середовища (фізичних, хімічних, біологічних, психологічних, соціальних) та умов праці на організм працюючих.
- Інтерпретувати основи санітарного та трудового законодавства в галузі гігієни праці і використовувати їх при роботі в медико-санітарних частинах, лікарських здоровпунктах виробничих підприємств.

**Тема 1. Гігієнічна профілактика негативного впливу факторів трудового процесу та виробничого середовища.**

Види праці, їх фізіолого-гігієнічна характеристика. Фізична праця, її важкість та інтенсивність. Розумова праця, її напруженість. Фізіологічні зміни в організмі працюючого в процесі фізичної та розумової праці. Втома і перевтома, пояснення та наукові обґрунтування їх розвитку. Сучасні принципи і критерії гігієнічної оцінки праці та її класифікації за ступенем важкості та напруженості.Методи дослідження функціонального стану організму при розумовій та фізичній праці. Система профілактичних заходів щодо раціональної організації трудового процесу. Психофізіологічний професійний відбір, діагностика і психоперевтоми.

Фізичні характеристики шуму, одиниці його вимірювання. Класифікації шуму.Дія шуму на орган слуху. Специфічна та неспецифічна дія шуму. Шумова хвороба. Поняття звукового комфорту, заходи боротьби з шумом.

Фізичні характеристики вібрації. Віброшвидкість та віброприскорення. Одиниці вимірювання параметрів вібрацій, їх спектральний склад. Класифікація вібрацій.Біологічна дія вібрації, основні симптоми вібраційної хвороби. Заходи по зниженню несприятливої дії шуму і вібрації на організмлюдини. Основи та принципи гігієнічного нормування шуму і вібрації.

Методологія оцінки ризику. Характеристика проблеми та основні терміни. Основні етапи методології оцінки ризику. Ідентифікація шкідливого фактора (факторів). Оцінка експозиції. Оцінка залежності „доза-відповідь". Оцінка залежності „доза-відповідь" для неканцерогенів. Оцінка залежності „доза-відповідь" для канцерогенів. Біомаркери. Індикатори дії, ефекту, схильності. Характеристика ризику. Зв'язок між оцінкою ризику та керування ним. Керування ризиком та гігієнічне нормування. Проблеми застосування методології оцінки ризику в Україні.

## ***Змістовий модуль 7. Гігієнічна профілактика променевих уражень організму.***

*Конкретні цілі:*

- Пояснювати основи та біологічну дію джерел іонізуючої радіації, її використання в медицині, науці, енергетиці, інших галузях.
- Робити висновки щодо радіаційного контролю за умовами роботи з закритими та відкритими джерелами іонізуючої радіації та захисту від її несприятливої дії законодавчими, організаційними методами та методиками, основаними на фізичних законах послаблення випромінювань.
- Трактувати (аналізувати) протирадіаційний захист персоналу та радіаційну безпеку пацієнтів в рентгенологічних, радіологічних підрозділах лікувальних закладів.

**Тема 1. Протирадіаційний захист як основа гігієнічної профілактики променевих уражень.**

Якісні та кількісні характеристики іонізуючих випромінювань. Джерела іонізуючих випромінювань, їх розповсюдження в навколишньому середовищі. Способи застосування радіонуклідів та інших джерел іонізуючих випромінювань у виробництві, медицині, в наукових дослідженнях. Біологічна дія іонізуючих випромінювань та умови, від яких вона залежить. Сутність радіаційної небезпеки при роботі з радіонуклідами та іншими джерелами іонізуючих випромінювань у різних галузях виробництва. Принципи гігієнічного нормування радіаційної безпеки та норми радіаційної безпеки (НРБУ-97) і Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України (ОСПРБУ-05). Класифікацію видів та приладів радіаційного контролю, принципи роботи цих приладів.

Іонізуючі випромінювання як виробнича шкідливість для персоналу лікувальних закладів. Іонізуючі випромінювання як чинник ризику для пацієнтів лікувальних закладів при проведенні рентгенорадіологічних діагностичних та лікувальних процедур. Структура радіологічного відділення лікарні. Особливості радіаційної небезпеки та протирадіаційного захисту в кожному структурному підрозділі (відкритих, закритих джерел, дистанційної терапії). Характеристика радіаційної небезпеки в рентгенівському діагностичному кабінеті та умови, від яких вона залежить. Вимоги до планування рентгенкабінету. Регламенти радіаційної безпеки і пільги для персоналу лікувальних закладів та пацієнтів (НРБУ-97,-01, інші законодавчі документи). Шляхи зниження променевого навантаження персоналу та пацієнтів лікувальних закладів. Санітарно-технічне обладнання рентген- і радіологічних відділень. Методи збору та знешкодження радіоактивних відходів при роботі з відкритими джерелами іонізуючої радіації. Методи і засоби санітарного та радіаційного контролю при роботі з джерелами іонізуючої радіації в медичних закладах.

## ***Змістовий модуль 8. Гігієнічна профілактика захворювань під час надзвичайних ситуацій.***

*Конкретні цілі:*

- Пояснювати необхідність і невідкладність медичної, протипожежної та інших видів допомоги потерпілим від лихоліть різного генезу (природних, техногенних, соціальних).
- Вирізняти міжнародні та національні організаційні структури по наданню допомоги потерпілим від різного виду лихоліть та ліквідації їх наслідків.
- Планувати медичну допомогу потерпілим у катастрофах, інших катаклізмах, їх життєзабезпечення (розміщення, водопостачання, харчування, зняття стресу).
- Пояснювати принципи організації та проведення санітарного нагляду за розміщенням у польових умовах, водопостачанням, харчуванням, умовами праці ліквідаторів наслідків катастроф та інших надзвичайних ситуацій.
- Планувати заходи організації медичного забезпечення в умовах надзвичайних ситуацій.

**Тема 1. Гігієнічна профілактика захворювань у потерпілого населення, військових та аварійно-рятувальних формуваннях під час надзвичайних ситуацій.**

Гігієнічні вимоги до земельних ділянок, відведених для розміщення формувань та до планування території цих ділянок. Гігієнічні вимоги до санітарного благоустрою місць розміщення (водозабезпечення, збір, видалення та знешкодження твердих і рідких відходів, тощо). Особливості мікроклімату та хімічного складу повітряного середовища в польових житлах, фортифікаційних спорудах, заглиблених у землю.

Поняття "раціональне харчування", умови його забезпечення.Порушення здоров'я та захворювання, які можуть виникати при недотриманні кожної з умов раціонального харчування.Методи профілактики аліментарних, інфекційних захворювань, гельмінтозів, харчових отруєнь, уражень через їжу отруйними речовинами, радіоактивними речовинами, бактерійними засобами.Гігієнічна характеристика та вимоги до якості харчових продуктів.

Критерії (нормативи) експертної оцінки харчових продуктів. Організаційно-штатні формування та лабораторні засоби медичної служби формувань по проведенню експертизи продовольства у польових умовах.

**Підсумковий контроль засвоєння модуля «Гігієнічна профілактика захворювань»:** оцінка засвоєння матеріалу у вигляді усного чи письмового опитування, вирішення ситуаційних задач, бланкового чи комп'ютерного тестового контролю.

Оцінка уміння застосування на практиці набутих умінь.

**3. Структура навчальної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань».**

| Назви модулів і тем | Кількість годин | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | денна форма | | | | | |
| | усього | у тому числі | | | | |
| | | л. | п. | лаб. | інд. | с.р. |
| **Змістовий модуль 1 «Загальні питання гігієнічної профілактики захворювань»** | | | | | | |
| Тема 1. Методологічні та методичні основи гігієнічної профілактики захворювань. | 5,0 | | 4,0 | | | 1,0 |
| Тема 2. Гігієнічне значення сонячної радіації та використання її складових для профілактики захворювань людини та санації повітря, води і предметів. | 5,0 | | 4,0 | | | 1,0 |
| Тема 3. Гігієнічна профілактика впливу клімату та погоди на здоров'я людини та популяції. | 5,0 | | 4,0 | | | 1,0 |
| Тема 4. Гігієнічна профілактика захворювань, обумовлених несприятливим впливом аридних і гумідних умов. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Разом за змістовим модулем 1 | 18 | | 13 | | | 4 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **Змістовий модуль 2 «Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю атмосферного повітря, води та ґрунту»** | | | | | | |
| Тема 1. Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю атмосферного повітря та повітря закритих приміщень. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Тема 2. Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю води та ґрунту. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Разом за змістовим модулем 2 | 6 | | 4 | | | 2 |
| **Змістовий модуль 3 «Гігієнічна профілактика захворювань в лікувально-профілактичних закладах»** | | | | | | |
| Тема 1. Гігієнічна профілактика захворювань при плануванні та експлуатації закладів охорони здоров'я, що надають медичну допомогу в стаціонарних умовах. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Тема 2. Гігієнічна профілактика інфекційних хвороб, пов'язаних з наданням медичної допомоги. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Тема 3. Гігієнічна профілактика внутрішньо-лікарняних інфекцій. | 5,0 | | 4,0 | | | 1,0 |
| Разом за змістовим модулем 3 | 11 | | 8 | | | 3 |
| **Змістовий модуль 4 «Гігієнічна профілактика захворювань в харчуванні населення»** | | | | | | |
| Тема 1. Харчування в профілактичній медицині. Організація харчування в лікувально-профілактичних закладах та на промислових підприємствах як основа гігієнічної профілактики захворювань. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Тема 2. Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням як основа гігієнічної профілактики захворювань. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Разом за змістовим модулем 4 | 6 | | 4 | | | 2 |
| **Змістовий модуль 5 «Гігієнічна профілактика захворювань дітей та підлітків»** | | | | | | |
| Тема 1. Гігієнічна профілактика захворювань дітей та підлітків. | 5,0 | | 4,0 | | | 1,0 |
| Разом за змістовим модулем 5 | 5 | | 4 | | | 1 |
| **Змістовий модуль 6 «Гігієнічна профілактика захворювань в гігієні праці»** | | | | | | |
| Тема 1. Гігієнічна профілактика негативного впливу факторів трудового процесу та виробничого середовища. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Разом за змістовим модулем 6 | 3 | | 2 | | | 1 |
| **Змістовий модуль 7 «Гігієнічна профілактика променевих уражень організму»** | | | | | | |
| Тема 1. Протирадіаційний захист як основа гігієнічної профілактики променевих уражень. | 5,0 | | 4,0 | | | 1,0 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Разом за змістовим модулем 7 | 5 | | 4 | | | 1 |
| **Змістовий модуль 8 «Гігієнічна профілактика захворювань під час надзвичайних ситуацій»** | | | | | | |
| Тема 1. Гігієнічна профілактика захворювань у потерпілого населення, військових та аварійно-рятувальних формуваннях під час надзвичайних ситуацій. | 3,0 | | 2,0 | | | 1,0 |
| Разом за змістовим модулем 8 | 3 | | 2 | | | 1 |
| **ІНДЗ** | - | | - | | | - |
| **Підсумковий контроль** | 3,0 | | 3,0 | | | - |
| **Усього годин** | 60 | | 45 | | | 15 |

## 5. Теми семінарських занять

Проведення семінарських занять не передбачено навчальним планом.

## 6. Теми практичних занять

| № з/п | Назва теми | Кількість годин |
|---|---|---|
| 1. | Методологічні та методичні основи гігієнічної профілактики захворювань. | 4 |
| 2. | Гігієнічна профілактика захворювань при плануванні та експлуатації закладів охорони здоров'я, що надають медичну допомогу в стаціонарних умовах. | 2 |
| 3. | Гігієнічна профілактика інфекційних хвороб, пов'язаних з наданням медичної допомоги. | 2 |
| 4. | Гігієнічне значення сонячної радіації та використання її складових для ігієнічної профілактики захворювань людини та санації повітря, води і предметів. | 4 |
| 5. | Гігієнічна профілактика внутрішньо-лікарняних інфекцій. | 4 |
| 6. | Гігієнічна профілактика впливу клімату та погоди на здоров'я людини та популяції. | 4 |
| 7. | Харчування в профілактичній медицині. Організація харчування в лікувально-профілактичних закладах та на промислових підприємствах як основа гігієнічної профілактики захворювань. | 2 |
| 8. | Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням як основа гігієнічної профілактики захворювань. | 2 |
| 9. | Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю води та ґрунту. | 2 |
| 10 | Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю атмосферного повітря та повітря закритих приміщень. | 2 |
| 11. | Протирадіаційний захист як основа гігієнічної профілактики променевих уражень. | 4 |
| 12. | Гігієнічна профілактика захворювань дітей та підлітків. | 4 |

| | | |
|---|---|---|
| 13. | Гігієнічна профілактика захворювань у потерпілого населення, військових та аварійно-рятувальних формуваннях під час надзвичайних ситуацій. | 2 |
| 14. | Гігієнічна профілактика негативного впливу факторів трудового процесу та виробничого середовища. | 2 |
| 15. | Гігієнічна профілактика захворювань, обумовлених несприятливим впливом аридних і гумідних умов. | 2 |
| 16. | Підсумковий контроль: | 3 |
| Разом | | 45 |

## 7. Теми лабораторних занять

Проведення лабораторних занять не передбачено навчальним планом.

## 8. Самостійна робота

| № з/п | Назва теми | Кількість годин |
|---|---|---|
| 1 | Підготовка до практичних занять (теоретична підготовка та опрацювання практичних навичок) та підсумкового контролю | 15 |
| Разом | | 15 |

## 9. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконують студенти самостійно під керівництвом викладачів. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом. У тих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів, у тому числі студенти, які навчаються на різних факультетах і спеціальностях. Різновидом індивідуальних занять є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ), які відповідають інноваційним технологіям навчання. ІНДЗ - вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни, з метою самостійного вивчення частини програмного матеріалу, систематизації, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичного застосування знань студента з навчального курсу та розвитку навичок самостійної роботи.

## 10. Методи навчання

Методи навчання навчальної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань», які використовуються при взаємодії між викладачем і студентами під час яких відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок, розрізняють наступні:

1. За характером подачі (викладення) навчального матеріалу: словесні, наочні, практичні.

2. За організаційним характером навчання: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання і мотивації навчально-

пізнавальної діяльності; методи контролю та самоконтролю у навчанні; бінарні (подвійні) методи навчання.

3. За логікою сприймання та засвоєння навчального матеріалу: пояснювально-ілюстративні (інформаційно-рецептивні); індуктивно-дедукційні, репродуктивні, прагматичні, дослідницькі, проблемні (проблемний виклад) частинно-пошуковий (евристичний метод).

## 11. Методи контролю

Під час навчання використовуються різноманітні види контролю: попередній, поточний, тематичний, підсумковий.

Методика контролю і самоконтролю забезпечують перевірку рівня засвоєння знань, сформованості вмінь і навичок. З цією метою використовуються методи усного контролю - індивідуальне, фронтальне та ущільнене (комбіноване) усне опитування, метод письмового контролю, метод графічного контролю, метод тестового контролю, метод програмованого контролю, метод практичної перевірки, метод самоконтролю.

## Перелік теоретичних питань для підсумкового контролю з дисципліни «Загальні питання гігієнічної профілактики захворювань»

1. Гігієнічна профілактика захворювань, як наукова дисципліна, її мета, завдання.
2. Здоров`я як об`єкт і мета гігієнічної профілактики. Навколишнє середовище як об`єкт гігієнічної профілактики.
3. Профілактичні пріоритети в медицині. Різновиди профілактики.
4. Гігієна як наука. Мета, завдання, зміст, методи гігієнічних досліджень.
5. Понятійний апарат теми заняття.
6. Питома вага факторів навколишнього середовища на здоров'я населення. Санітарія, як основна форма гігієнічної профілактики захворювань. Різновиди санітарії.
7. Етапи гігієнічної профілактики. Санітарне законодавство України.
8. Методологічні та методичні основи вивчення здоров'я населення та гігієнічної профілактики захворювань.
9. Здоров'я населення як інтегральний показник стану навколишнього середовища. Показники здоров'я, що його характеризують.
10. Гігієнічний контроль за умовами праці, побуту та чинниками навколишнього середовища.
11. Методика інтегральної оцінки стану навколишнього середовища.
12. Різновиди впливу факторів навколишнього середовища на організм людини.
13. Загальна схема виявлення та оцінки взаємозв'язків чинників навколишнього середовища та здоров'я населення.
14. Характеристика можливостей методів математичного моделювання взаємозв'язку кількісних показників рівня здоров'я населення та стану навколишнього середовища.
15. Характеристика можливостей методів математичного моделювання взаємозв'язку кількісних показників рівня здоров'я населення та стану навколишнього середовища.
16. Формули для розрахунків та оцінки забруднення атмосферного повітря, рівнів шуму, рівнів забруднення ґрунту екзогенними хімічними речовинами, житлово-

побутових умов населення.
17. Природа сонячної радіації, основні складові елементи корпускулярної та електромагнітної частини сонячної радіації. Спектральний склад ультрафіолетової частини сонячної радіації на межі з атмосферою і на поверхні Землі (області А, В, С). Озоновий шар атмосфери і його гігієнічне значення.
18. Види штучних джерел УФР, характеристика принципу їх дії, їх фізичні та гігієнічні характеристики, основні технічні дані. Фотарії.
19. Основні види біологічної (біогенної та абіогенної) дії УФР та її особливості для кожної області спектрального складу УФР. Основні види і механізми біологічної дії УФР: біогенної - загальностимулюючої, пігментостворюючої, Д-вітаміностворюючої та абіогенної – бактерицидної, віруліцидної, канцерогенної та інших.
20. Методи вимірювання інтенсивності УФР – фізичні, фотохімічні, біологічні, розрахункові. Одиниці вимірювання інтенсивності УФР, що використовуються при цих методах, їх взаємоспіввідношення.
21. Поняття еритемної, фізіологічної та профілактичної дози УФ опромінення, кількісне їх вираження при різних методах визначення інтенсивності УФР.
22. Порушення здоров'я і захворювання, пов'язані з дефіцитом УФР.
23. Основні симптоми "сонячного голодування" та показання для профілактичного ультрафіолетового опромінення.
24. Відмінні властивості біологічної дії окремих діапазонів УФР – областей А, В, С.
25. Використання УФО з метою первинної і вторинної профілактики різних захворювань.
26. Використання ультрафіолетових променів (природних і штучних) для знезараження повітря, води, навколишніх предметів.
27. Надлишкове опромінення людини Сонцем та штучними джерелами УФР.
28. Методи і засоби захисту від надмірного УФ опромінення.
29. Гігієнічне значення погоди. Гігієнічна профілактика геліометеотропних реакцій. Погода, визначення поняття.
30. Погодоформуючі фактори навколишнього середовища.
31. Погодохарактеризуючі фактори.
32. Загальна схема формування погоди на планеті Земля.
33. Повітряні маси. Основні термобаричні утворення: пасати, циклони, антициклони, атмосферні фронти (холодний, теплий, оклюзії).
34. Прямий вплив погоди на організм людини.
35. Опосередкований вплив погоди на здоров'я через спотворення динаміки атмосферних забруднень. Смог. Індекс якості повітря.
36. Опосередкований вплив погоди на здоров'я через спотворення біологічних ритмів людини.
37. Геліометеотропні реакції здорової та хворої людини, їх патогенез та класифікація.
38. Профілактика геліометеотропних реакцій: перманентна, сезонна, термінова.
39. Медична класифікація погоди.
40. Медико-метеорологічне прогнозування.
41. Схеми оцінки тропності погоди для гігієнічної профілактики розвитку гіпертонічних кризів, інфаркту міокарду, порушень мозкового кровообігу, загострень ішемічної хвороби серця, бронхіальної астми та хронічного бронхіту у населення в кліматичних зонах України.

42. Гігієнічне значення клімату. Акліматизація. Клімат, визначення поняття.
43. Кліматоформуючі фактори.
44. Кліматохарактеризуючі фактори.
45. Класифікації клімату.
46. Кліматичне районування України.
47. Медична класифікація клімату: щадний та подразливий (холодний, високогірний, спекотний).
48. Акліматизація людини, її фази. Гігієнічні методи покращення акліматизації здорових та хворих людей.
49. Кліматопрофілактика, кліматотерапія, кліматичні курорти.
50. Гігієнічна характеристика клімато-погодних умов України, фактори які сприяють виникненню аридних та гумідних умов на її території.
51. Гігієнічна характеристика аридних умов.
52. Гігієнічна характиристика гумідних умов.
53. Гігієнічні передумови та ознаки зневоднення організму, теплового та соняного удару.
54. Профілактичні аспекти боротьби з негативними факторами аридних і гумідних умов.
55. Гігієнічні умови організації питного режиму.
56. Профілактичні заходи урбаністики в аридних і гумідних умовах.
57. Гігієнічна оцінка допоміжних засобів захисту від впливу надлишкових кількостей сонячного випромінювання в аридних і гумідних умовах.
58. Шляхи та засоби гігієнічнічної профілактики несприятливого впливу аридних та гумідних умов на харчування людини.
59. Гігієнічні аспекти фізичної активності в аридних і гумідних умовах.

***«Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлених якістю атмосферного повітря, води та ґрунту»***

60. Гігієнічне значення води та ґрунту
61. Інфекційні захворювання, які передаються з водою. Класифікації
62. захворювань водного походження (ВООЗ та ін.). Особливості водних епідемій та їх профілактика.
63. Класифікація хвороб пов'язаних з водою (Royal Institute of Public Health, UK
64. Захворювання неінфекційного походження, пов'язані зі споживанням недоброякісної води та шляхи їх профілактики.
65. Ґрунт як фактор передачі збудників інфекційних захворювань.
66. Фактори, які впливають на якість води та ґрунту
67. Санітарне законодавство в галузі гігієни води та ґрунту
68. Шляхи профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, повязаних з впливом на здоровя населення низької якості води та незадовільним станом грунту.
69. Хімічний склад атмосферного повітря та повітря, що видихає людина.
70. Основні джерела, критерії та показники хімічного забруднення атмосферного повітря, повітря житлових, громадських приміщень.
71. Характеристика джерел забруднення атмосфери у населеному пункті. Закономірності розповсюдження забруднень в атмосфері, фактори від яких залежить рівень забруднення повітря.

72. Вплив забруднення атмосферного повітря хімічними забруднювачам на здоров'я людини.
73. Вплив забруднення повітря закритих приміщень хімічними забруднювачам на здоров'я людини.
74. Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлена впливом на здоров'я людини забрудненого повітря хімічними речовинами.
75. Вплив забруднення повітря біологічними забруднювачами на здоров'я людини.
76. Гігієнічна профілактика захворювань, зумовлена впливом на здоров'я людини забрудненого повітря біологічними забруднювачами.
77. Шляхи та засоби гігієнічнічної профілактики негативного впливу забрудненого атмосферного повітря на здоров'я населення.
78. Державний санітарний нагляд за якістю атмосферного повітря та повітря закритих приміщень в рамках гігієнічнічної профілактики негативного впливу забрудненого атмосферного повітря на здоров'я населення.

***«Гігієнічна профілактика захворювань в лікувально-профілактичних закладах»***

1. Гігієнічні значення планування закладів охорони здоров'я, які надають медичну допомогу у стаціонарних умовах, їх типи
2. Гігієнічні вимоги до розміщення лікарні в населеному пункті, з урахуванням існуючих об'єктів та "рози вітрів".
3. Функціональне зонування території лікарні, благоустрій, щільність забудови та озеленення.
4. Сучасні системи забудов лікарень (централізована, централізовано-блочна, децентралізована (павільйонна), змішана), їх порівняльна характеристика, вплив на умови експлуатації, оснащення.
5. Гігієнічні вимоги до планування приймальних відділень лікарні, його значення для режиму експлуатації та профілактики внутрішньолікарняних інфекцій.
6. Гігієнічні вимоги до планування і режиму роботи відділень терапевтичного профілю, характеристика палатних секцій, вимоги до набору приміщень.
7. Гігієнічні вимоги до планування і режиму роботи операційних відділень.
8. Гігієнічні вимоги до планування і обладнання палат у відділеннях різного профілю.
9. Гігієнічні вимоги до санітарно-технічного обладнання лікарень.
10. Інфекційні хвороби, пов'язані з наданням медичної допомоги, сучасні підходи визначення поняття.
11. Теорії та концепції ІПНМД.
12. Шляхи передачі ІПНМД.
13. Фактори передачі ІПНМД.
14. Роль умовно-патогенної мікрофлори у виникненні ІПНМД.
15. Санітарно-гігієнічний та епідеміологічний нагляд за розповсюдженням ІПНМД.
16. Основні принципи профілактики ІПНМД.
17. Основи розслідування спалахів ІПНМД в закладах охорони здоров'я .
18. Санітарно-гігієнічні заходи з профілактики ІПНМД в спеціалізованих

стаціонарах і відділеннях.
19. Ізоляційно-обмежувальні заходи у профілактиці ІПНМД.
20. Санітарно-гігієнічний режим стаціонарів.
21. Санітарно-гігієнічні заходи з профілактики ІПНМД у персоналу ЗОЗ.
22. Права і обов'язки персоналу ЗОЗ щодо профілактики ІПНМД.
23. Інфекційні хвороби, пов'язані з наданням медичної допомоги в закладах охорони здоров'я, які надають медичну допомогу в стаціонарних умовах. Сучасні підходи.
24. Внутрішньолікарняні інфекції, їх епідеміологія, джерела збудників, фактори та шляхи передачі збудників.
25. Профілактика внутрішньолікарняних інфекцій.
26. Санітарно-протиепідемічний режим – гігієнічна основа профілактики внутрішньолікарняних інфекцій.
27. Особиста гігієна медичного персоналу та хворих.
28. Регулярна санація повітряного середовища лікувально-профілактичних закладів та її контроль.
29. Забезпечення оптимального мікроклімату лікувально-профілактичних закладів та його контроль.

***«Гігієнічна профілактика захворювань в харчуванні населення»***

2. Види харчування. Аліментарно обумовлені захворювання та їх класифікація.
3. Функції їжі та чинники, що їх забезпечують. Види біологічної дії їжі.
4. Основні вимоги до побудови харчового раціону людини.
5. Мета, призначення, сфера застосування лікувально-профілактичного та еколого-захисного харчування.
6. Нормативно-методичне забезпечення організації ЛПХ Гігієнічні основи лікувально-профілактичного та еколого-захисного харчування.
7. Роль нутрієнтів у процесах метаболізму та детоксикації ксенобіотиків.
8. Призначення лікувально-профілактичного та еколого-захисного харчування, сфера застосування, психологічні аспекти.
9. Раціони лікувально-профілактичного харчування, їх призначення та характеристика.
10. Санітарно-гігієнічний контроль за організацією лікувально-профілактичного харчування.
11. Лікувальне та дієтичне харчування як метод комплексної терапії та профілактики захворювань.
12. Основні принципи і форми лікувального харчування. Режим харчування хворих. Системи лікувального харчування
13. Дієтичне харчування в системі громадського харчування. Групи продуктів дієтичного харчування. Особливості лікувального та дієтичного харчування в санаторіях і профілакторіях.
14. Вимоги та рекомендації до харчування при різних патологічних станах та захворюваннях. Види небезпечних факторів в системі громадського харчування.
15. Фактори ризику виникнення харчових отруєнь та інфекційних захворювань з харчовим фактором передачі.
16. Профілактичні заходи по попередженню розповсюдження гострих

кишкових інфекцій та виникнення харчових отруєнь.
17. Громадське харчування: визначення поняття, структура. Особливості та види систем контролю за громадським харчування, зокрема НАССР.
18. Принципи НАССР. Умови впровадження НАССР в Україні. Сертифікація та процедура впровадження НАССР.
19. Контроль за станом здоров'я, умовами праці, технікою безпеки і отримання особистої гігієни персоналу в системі громадського харчування.
20. Вимоги до транспортування, прийому і зберіганню харчових продуктів в системі громадського харчування.
21. Вимоги до утримання підприємств громадського харчування (території, водозабезпечення, каналізації, освітлення, опалення приміщень).
22. Види організації харчування в лікарні. Структура і штати ЛПЗ стосовно системи організації харчування хворих.
23. Організація лікувального харчування в лікувальних закладах
24. Особливості організації лікувального та дієтичного харчування у санаторіях і профілакторіях Контроль за якістю продуктів і готової їжі.
25. Критерії якості готових страв Організація передачі продуктів. Заборонені продукти на харчоблоці ЛПЗ

***«Гігієнічна профілактика захворювань дітей та підлітків»***

1. Фізичний розвиток як важливий критерій оцінки стану здоров'я.
2. Основні причини порушень фізичного розвитку дітей, загальні принципи гігієнічної профілактики.
3. Значення гігієнічної профілактики для розвитку центральної нервової системи дитини.
4. Загальні закономірності росту і розвитку дитячого та підліткового організму. Критерії оцінки та показники здоров'я дітей і підлітків.
5. Методика комплексної оцінки стану здоров'я дітей і підлітків.
6. Особливості розподілу дітей і підлітків за групами здоров'я.
7. Основні показники фізичного розвитку.
8. Методи оцінки фізичного розвитку дітей та підлітків і ступеня його гармонійності (метод сигмальних відхилень, оцінка за шкалами регресії, комплексний та центильний методи).
9. Методика гігієнічної оцінки стану здоров'я та фізичного розвитку організованого дитячого колективу.
10. Гігієнічна профілактика захворювань, пов'язаних із порушенням умов шкільного середовища.
11. Гігієнічні вимоги до шкільного середовища.
12. Гігієнічні вимоги до оснащення дитячих закладів.

***«Гігієнічна профілактика захворювань в гігієні праці»***

1. Гігієнічна характеристика структури працездатного населення України та світу.
2. Загальна характеристика профілактичних заходів в сфері гігієни праці.
3. Види та класифікація небезпечних і шкідливих виробничих чинників, які можуть діяти на працівників.
4. Гігієнічна характеристика небезпечних і шкідливих виробничих чинників за їх видами.

5. Гігієнічна оцінка факторів виробничого середовища і трудового процесу у сфері торгівлі.
6. Профілактичні заходи захисту від шкідливих та небезпечних умов праці у торгівлі.
7. Гігієнічна оцінка факторів виробничого середовища і трудового процесу у сільському господарстві, лісовому та рибному господарстві.
8. Профілактичні заходи захисту від шкідливих та небезпечних умов праці у сільському господарстві, лісовому та рибному господарстві.
9. Гігієнічна оцінка факторів виробничого середовища і трудового процесу у промисловості.
10. Профілактичні заходи захисту від шкідливих та небезпечних умов праці у промисловості.

***«Гігієнічна профілактика променевих уражень організму»***

1. Іонізуюче випромінювання, види, джерела, класифікація.
2. Іонізуюче випромінювання як виробнича шкідливість, умови, що визначають радіаційну небезпеку при роботі з ними.
3. Особливості радіаційної небезпеки та протирадіаційного захисту при роботі із закритими та відкритим джерелами іонізуючого випромінювання.
4. Формування променевого навантаження, його гігієнічна оцінка та шляхи зниження.
5. Біологічна дія іонізуючого випромінювання.
6. Основні види променевих уражень організму та умови їх виникнення.
7. Основи гігієнічного нормування іонізуючого випромінювання.
8. Норми радіаційної безпеки їх зміст і практичне застосування.
9. Протирадіаційний захист як основа гігієнічної профілактики променевих уражень.

***«Гігієнічна профілактика захворювань під час надзвичайних ситуацій»***

1. Санітарний нагляд за харчуванням особового складу військових і цивільних формувань та потерпілого населення.
2. Начальник медичної служби здійснює наступні заходи з метою забезпечення гігієнічної профілактики хвороб пов'язаних з харчуванням особового складу та потерпілого населення під час дій у польових умовах.
3. Організація харчування особового складу формувань та медичний контроль за його повноцінністю і безпечністю в умовах катастроф та інших надзвичайних ситуацій.
4. Умови раціонального харчування та методи медичного контролю за його повноцінністю.
5. Методи медичного контролю за повноцінністю харчування.
6. Порушення здоров'я особового складу, пов'язані з недотриманням принципів гігієнічної профілактики захворювань пов'язаних з харчуванням.
7. Заходи гігієнічної профілактики захворювань, пов'язаних з неповноцінністю і недоброякісністю харчування.
8. Алгоритм дій при епідеміях та спалахах інфекційних хвороб Згідно Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18 серпня 2021 року No 1742 Про затвердження Порядку проведення епідеміологічного обстеження (розслідування) епідемій та спалахів інфекційних хвороб.

9. Етапи медичної експертизи продовольства у польових умовах.
10. Організація польового водопостачання військових і цивільних формувань при надзвичайних ситуаціях та в умовах бойових дій з метою забезпечення гігієнічної профілактики захворювань.
11. Основні завдання гігієнічної профілактики захворювань при польовому водопостачанні истика.
12. Основні заходи гігієнічної профілактики захворювань при польовому водопостачанні.
13. Вимоги до безпечності та якості питної води та її виробничого контролю.
14. Гігієнічні вимоги до водопостачання в умовах НС.
15. Гігієнічна профілактика водно-інфекційних захворювань.
16. Гігієнічна профілактики захворювань підчас тимчасового розміщення військових та цивільних (постраждалого населення, спеціальних формувань тощо).
17. Основні шкідливості в закритих захисних спорудах та профілактика захворювань.
18 Найпоширеніші захворювання в умовах укриттів та гігієнічна профілактика захворювань у закритих захисних спорудах.
19. Гігієнічна профілактики захворювань на військових об'єктах.
20 Шляхи гігієнічної профілактики захворювань обумовлених енергетичним забрудненням довкілля (направленні на людину).

**Перелік практичних навичок для підсумкового контролю з дисципліни:**

1. Проведення вимірювань та гігієнічна оцінка мікроклімату (температура, відносна вологість, швидкість руху повітря) у житлових, навчальних та лікувальних приміщеннях.
2. Оцінка вентиляції: визначення $CO_2$, розрахунок фактичного та необхідного об'єму вентиляції (антропометричний підхід) та оцінка ефективності систем вентиляції.
3. Вимірювання і оцінка освітленості (люкс) на робочих місцях; аналіз відповідності нормативам для різних видів діяльності.
4. Вимірювання виробничого шуму і вібрації; інтерпретація результатів щодо допустимих величин.
5. Організація відбору проб атмосферного повітря (методика підготовки схем відбору) та базові методи відбору проб на виробництві (насоси, фільтри, седиментація).
6. Лабораторна та оперативна оцінка забруднення повітря (пил, $NO_2$, інші шкідливі речовини): інтерпретація результатів і визначення ступеня ризику.
7. Основи розслідування випадків гострих/хронічних професійних отруєнь, складання висновків та рекомендацій.
8. Читання та інтерпретація лабораторних аналізів питної води із джерел (криниця, кран, поверхневе джерело); складання висновку про якість води.

9. Розрахунок добової норми водопотреби для населеного пункту; принципові схеми водопостачання та каналізації для комунальних об'єктів (на прикладі ЛПЗ).

10. Польові методи очищення та знезараження води: розрахунок доз коагулянту, обчислення хлору для знезараження, контроль залишкового хлору (польові методи).

11. Інтерпретація аналізів ґрунту, оцінка ризику зумовленого забрудненням ґрунту та розробка профілактичних заходів.

12. Методики відбору та санітарної експертизи харчових продуктів і готової їжі (органолептика, прості санітарно-хімічні показники) та складання обґрунтованих висновків.

13. Оцінка харчового статусу пацієнта та розробка індивідуальної дієти/аліментарної корекції з урахуванням клінічної ситуації.

14. Комплексна гігієнічна оцінка організації навчально-виховного процесу, режиму дня, фізичного виховання, навчальних меблів та харчування в ДНЗ і школі; оцінка функціональної готовності дитини до навчання.

15. Методика проведення медичного огляду/профконсультації підлітків, складання програм поглиблених медичних оглядів.

16. Базові навички дозиметричного контролю: вимірювання поглиненої дози/потужності дози в приміщеннях і на робочих місцях; оцінка радіаційної безпеки рентгено-радіологічних підрозділів.

17. Оцінка радіаційних характеристик будівельних матеріалів та виявлення радіоактивного забруднення поверхонь і продуктів (у зонах радіоактивного забруднення).

18. Оцінка параметрів мікроклімату і вентиляції сховищ/фортифікаційних споруд; розрахунок площі/об'єму для вентиляції.

19. Польові методи обстеження джерел водопостачання, швидка оцінка води (органолептичні, сан.-хім. тести) та підготовка висновку; оперативні заходи з дезінфекції у польових умовах.

20. Організація та проведення періодичних медичних оглядів; оформлення медичної документації; складання санітарно-гігієнічних висновків (будівельні проекти, землевідведення, дитячі товари тощо).

## 12. Розподіл балів, які отримують студенти

*Оцінювання поточної навчальної діяльності:*

Вага кожної теми в межах змістовних модулів однакова.

При засвоєнні кожної теми модуля за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за чотирьох бальною традиційною шкалою, які потім конвертуються у бали.

В програмі застосована така система конвертації традиційних оцінок у бали:

| Традиційна оцінка | Конвертація у бали: |
|---|---|
| «5» | 5,0 |
| «4» | 4,0 |
| «3» | 3,0 |
| «2» | 0 |

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність становить 80 балів. Вона вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «5», на кількість тем у модулі з додаванням балів за індивідуальну роботу.

*Оцінювання індивідуального навчально-дослідницького завдання:*

Кількість балів за виконання індивідуального навчально-дослідницького завдання залежить від обсягу і значимості, але не більше 5 балів. Ці бали додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність.

*Оцінювання самостійної роботи:*Самостійна робота студентів оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до теми аудиторних навчальних занять, контролюється при підсумковому контролі.

| № з/п | Поточна навчальна діяльність | Максимальна кількість балів |
|---|---|---|
| | *Змістовий модуль 1.* | |
| **1.** | **Тема 1** | **5** |
| **2.** | **Тема 2** | **5** |
| **3.** | **Тема 3** | **5** |
| **4.** | **Тема 4** | **5** |
| | *Змістовий модуль 2.* | |
| **5.** | **Тема 5** | **5** |
| **6.** | **Тема 6** | **5** |
| | *Змістовий модуль 3.* | |
| **7.** | **Тема 7** | **5** |
| **8.** | **Тема 8** | **5** |
| **9.** | **Тема 9** | **5** |
| | *Змістовий модуль 4.* | |
| **10.** | **Тема 10** | **5** |
| **11.** | **Тема 11** | **5** |
| | *Змістовий модуль 5.* | |
| **12.** | **Тема 12** | **5** |
| | *Змістовий модуль 6.* | |

| | | |
|---|---|---|
| **13.** | **Тема 13** | **5** |
| | *Змістовий модуль 7.* | |
| **14.** | **Тема 14** | **5** |
| | *Змістовий модуль 7.* | |
| **15.** | **Тема 15** | **5** |
| **Разом змістові модулі** | | **75** |
| **ІНДЗ** | | **5** |
| *Підсумковий контроль,*<br>*в тому числі:*<br>*- практичної підготовки*<br>*- теоретичної підготовки* | | **120**<br><br>*70*<br>*50* |
| **Разом** | | **200** |

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент при складанні підсумкового контроля становить 120 балів. Оцінка з дисципліни, яка завершується підсумковим контролем, визначається як сума балів за поточну діяльність, за індивідуальне навчально-дослідницьке завдання та сума балів за підсумковий контроль.

Бали з дисципліни незалежно від їх кількості конвертуються як в шкалу ECTS, так і в 4-бальну (національну) шкалу.

Бали студентів, які набрані з дисципліни ранжуються за шкалою ECTS таким чином:

| Оцінка в балах | Оцінка за національною шкалою | Оцінка за шкалою ECTS | |
|---|---|---|---|
| | | Оцінка | Пояснення |
| 170-200 | відмінно | A | Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок) |
| 155 - 169 | добре | B | Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками) |
| 140 - 154 | | C | Добре ( в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок) |
| 125 - 139 | задовільно | D | Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків) |
| 111 - 124 | | E | Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям) |
| 60 - 110 | незадовільно | FX | Незадовільно ( з можливістю повторного складання) |
| 0 - 59 | | F | Незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни) |

## 13. Методичне забезпечення

1. Галузевий стандарт вищої освіти підготовки на другому (магістерському) рівні Магістра у галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 «Медицина», 2016 р.
2. Робоча навчальна програма дисципліни.
3. Плани практичних занять та самостійної роботи.
4. Методичні рекомендації для викладачів до кожної теми практичних занять.
7. Методичні рекомендації для студентів до кожної теми практичних занять.
8. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів.
9. Тестові та контрольні завдання до практичних занять.
10. Ситуаційні задачі до тем практичних занять та самостійної роботи.
11. «Збірник тестових завдань до державних випробувань з гігієни, соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я./ В.Ф.Москаленко [та ін.]; за ред..: В.Ф.Москаленка, В.Г.Бардова, О.П.Яворовського. – Вінниця: Нова Книга, 2012.- 200 с.,
12. Перелік питань та практичних навичок до підсумкового контролю.
13. Нормативно-методичні документи.
14. Демонстраційні матеріали, інструкції до використання технічних засобів навчання (прилади та обладнання).

## 14. Рекомендована література

### Основна:


1. Гігієна та екологія: підручник / [В.Г. Бардов, С.Т. Омельчук, Н.В. Мережкіна та ін.]; заг.ред. В.Г. Бардова. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 472 с.
2. Hygiene and ecology = Гігієна та екологія: students book = підручник / [V.G. Bardov, S.T. Omelchuk, N.V. Merezhkinaetal.]; ed. by. V.G. Bardov. Translation from Ukrainian ed. – Vinnytsia: Nova Knyha, 2022. – 456 p.
3. Гігієна та екологія: Підручник /За редакцією В.Г. Бардова. - Вінниця: Нова Книга, 2006. - 720 с
4. Гігієна та екологія = Hygiene and ecology : Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів англ.мовою /За редакцією В.Г.Бардова – 2-е видання., оновл., - Вінниця: Нова Книга, 2018. - 688 с.
5. Гигиена и экология: учебник / В.Г. Бардов /под. ред. В.Г. Бардова. – Винница: Новая Книга, 2008. – 720 с.
6. Гігієна та екологія = Hygiene and ecology : Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів англ.мовою /За редакцією В.Г.Бардова - Вінниця: Нова Книга, 2009. - 688 с.
7. Environmental Health. From global to local / Under Howard Frumkin edition. - Third edition. - San-Francisco, 2016. - P. 765.
8. Korobchanskiy V.A., Vorontsov M.P., Musulbas A.A. Hygiene and Ecology. - Kharkov, 2006. - P. 207.
9. Основи екології: Підручник для студ. вищих навч. закладів /В.Г. Бардов, В.І. Федоренко, Е.М Білецька та ін. - Вінниця: Нова Книга, 2013. - 424 с.
10. Комунальна гігієна. За ред. Гончарука Є.Г. Підручник. Київ, «Здоров'я», 2003. - 728 с.

11. Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології. 1.1. Даценко, Р.Д. Габович. Підручник, 2 видання. - Київ: «Здоров'я», 2004. - 792 с.
12. Введення в профілактичну медицину. Методологічні та історичні аспекти /В.В.Бабієнко, А.М.Гринзовський, Ю.М. Ворохта. Навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2012. - 232 с.

**Допоміжна:**

1. Гігієна харчування з основами нутриціології: Підручник; у 2 кн. - Кн.: /За ред. проф. В.І. Ципріяна. К.: Медицина, 2007. - 544 с.
2. Гігієна та охорона праці медичних працівників. Навчальний посібник /За ред. В.Ф.Москаленка, О.П.Яворовського. - К.: «Медицина», 2009. - 176 с.
3. Гігієна праці (методи досліджень та санітарно-епідеміологічний нагляд). /За ред. А.М.Шевченка, О.П.Яворовського. - Вінниця: НОВА КНИГА, 2005.- 528с.
4. Oxford textbook of Public Health / Under Roger Detels, James McEwen, Robert Beaglehole and Heizo Tanaka edition. - USA, Oxford. - Fourth edition, 2005.
5. General Hygiene and Environmental Health / Under M.M. Nadvornyi edition. - Odessa, 2005. - 242 p.
6. Військовагігієна (загальніпитання): підручникМ.І.Хижняк, Л.І.Бідненко, В.М.Якимець [таін.]; заред. проф. М.І.Хижняка. - К.: УВМА, 2011.- 528 с.
7. Радіаційна гігієна: підручник для лікарів-інтернів та лікарів слухачів /[Мурашко В.О., Мечев Д.С., Бардов В.Г. та ін.]. - Вінниця: Нова Книга, 2013. - 376 с.
8. Загальна гігієна: Посібник для практичних занять /За загальною ред. Даценко 1.1. - Львів, 2001. - 472 с.
9. Методичні розробки кафедри до теми заняття.

## 15. Інформаційні ресурси

При вивченні навчальної дисципліни «Гігієнічна профілактика захворювань» необхідно використовувати наступні Електронні освітні ресурси (ЕОР):

- навчально-методичні ЕОР (навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін, розроблені відповідно до навчальних планів);
- методичні ЕОР (методичні вказівки, методичні посібники, методичні рекомендації для вивчення окремого курсу та керівництва до практичних занятьт, тематичні плани);
- навчальні ЕОР (електронні підручники та навчальні посібники);
- допоміжні ЕОР (збірники документів і матеріалів, довідники, покажчики наукової та навчальної літератури, наукові публікації, матеріали конференцій, електронні довідники, словники, енциклопедії);
- контролюючі ЕОР (тестуючі програми, банки контрольних питань і завдань з навчальних дисциплін та інші ЕОР, що забезпечують контроль якості знань);
- освітні портали навчальних закладів країн світу.
- Всесвітня організація охорони здоров'я www.who.int
- Европейская база данных «Здоровье для всех» www.euro.who.int/ru/home
- Кохрейнівський центр доказової медицини www.cebm.net
- Кохрейнівська бібліотекаwww.cochrane.org
- Національна медична бібліотека США – MEDLINE

www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed
- Канадський центр доказів в охороні здоров'я www.cche.net
- Центр контролю та профілактики захворювань www.cdc.gov
- Центр громадського здоров'я МОЗ України www.phc.org.ua
- Українська база медико-статистичної інформації «Здоров'я для всіх»: http://medstat.gov.ua/ukr/news.html?id=203
- Журнал British Medical Journal www.bmj.com
- Журнал Evidence-Based Medicine www.evidence-basedmedicine.com